

Temeiuri scripturistice ale dialogului interreligios din perspectivă ortodoxă

Adrian BOLDIȘOR

Universitatea din Craiova
University of Craiova
Personal e-mail: adi_boldisor@yahoo.com

The Biblical Basis of the Interreligious Dialogue of the Orthodox Perspective

The Bible has always had a central place in the inter-Christian and interfaith dialogue, around Scripture sitting down all partners to create and promote an honest and fruitful dialogue. The Bible study has become one of the essential points of this dialogue in the desire for knowledge of God and to get closer of other faiths and ideologies. Lately, the Bible began to be investigated also to find answers to the current questions facing religious man, in which should not be overlooked the reality of religious pluralism. Thus the Bible, used first only in the inter-Christian discussions, began to be investigated as a starting point for the dialogue with the followers of the other religions. In this approach, the Orthodox tradition has brought his special contribution, stressing in the mean time the close relationship that exists between Holy Scripture and Holy Tradition, the two inseparable sources of the divine Revelation. After analyzing scriptural foundations of interreligious dialogue, raises another important issue that awaits response. What is the relationship between the Holy Scripture and the culture of a nation in which the gospel was preached? Who prevails in accepting and interpreting the message of Christ? Is the culture as important as gospel, or one subordinate to the other? Although the responses were not late to appear, the relation between the Gospel and the culture remain in interest at any time and in any territory from the world.

Keywords: Holy Scripture, World Council of Churches, interreligious dialogue, Orthodox perspective

Introducere

În cadrul dialogul intercreștin și interreligios, Biblia a ocupat mereu un loc central, în jurul Sfintei Scripturi așezându-se toți partenerii în vederea realizării și promovării unui dialog sincer și rodnic. Studiul Bibliei a devenit unul din punctele esențiale ale acestui dialog în dorința de cunoaștere a lui Dumnezeu și de apropiere de cei de alte credințe și ideologii. De-a lungul timpului, Institutul ecumenic din Bossey, Elveția, a devenit unul din punctele esențiale în care studiul Bibliei ocupă locul central.¹ În ultima vreme, Biblia a început să fie cercetată și pentru a găsi răspunsuri la întrebările actuale cu care se

confruntă omul religios, între care nu trebuie trecută cu vederea realitatea pluralismului religios. Astfel, din situația în care era folosită doar în cadrul discuțiilor intercreștine, Biblia a început să fie cercetată și ca punct de plecare în cadrul dialogului cu adepții altor religii. Și în această abordare, tradiția ortodoxă și-a adus contribuția deosebită, accentuând în același timp strânsa legătură ce există între Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, cele două izvoare de nedespărțit ale Revelației divine.

Biblia în context interreligios

În anul 1985, Wesley Ariarajah² publica cartea *The Bible and People of Other Faiths (Biblia și oamenii de alte credințe)*,³ lucrare ce a devenit esențială în abordarea și înțelegerea dialogului interreligios. Până în anul 2000 cartea era deja la a cincea ediție, fiind tradusă în mai multe limbi.

Structurată în șapte capitole (*No other God – Niciun alt Dumnezeu, Two encounters – Două întâlniri, Jesus the only way? – Iisus singura cale?, A biblical basis for dialogue? – O bază biblică a dialogului?, Witness and dialogue – Mărturisire și dialog, Witnessing in dialogue – Mărturisind în dialog, Towards a theology of dialogue – Spre o teologie a dialogului*), cartea tratează locul, rolul și importanța Bibliei pentru dialogul interreligios, pornind de la situația concretă a felului în care creștinii se comportă cu adepții hinduismului, budismului și islamului. În cadrul acestui dialog, dacă el este posibil, se pune întrebarea dacă adepții creștinismului pot să interacționeze cu cei de alte religii și să rămână totuși creștini. În acest sens, cele mai multe critici aduse dialogului interreligios au pornit de la felul în care este înțelesă Biblia, mai ales în teritorii ca Asia, unde creștinii reprezintă o minoritate printre adepții altor religii.

După ce prezintă mai multe păreri pro și contra în ceea ce privește rolul Bibliei în dialogul interreligios, Ariarajah încearcă să descopere în Sfânta Scriptură pasaje care să răspundă acestei dileme, aducând în prim-plan mai multe teme: dialogul permanent al lui Dumnezeu cu lumea, atitudinea lui Iisus Hristos față de religiile false, înțelegerea Împărăției lui Dumnezeu, universalitatea mesajului lui Hristos. În cele din urmă, aceste puncte trebuie analizate în contextul istoric în care trăiește fiecare creștin, ținând cont de caracteristicile timpului și locului în care oamenii își mărturisesc credința. „Trebuie admis, oricum, că în contextul noii noastre atitudini față de pluralismul religios ar trebui să fie evidențiate câteva teme biblice care nu au avut un rol central în înțelegerea de sine a Bisericii din trecut. Recuperarea acestora ar oferi o bază teologică care ar face dialogul un mod natural de viață în situații plurireligioase”⁴.

O posibilă teologie a dialogului pornește, în interpretarea lui Ariarajah, de la ce s-a întâmplat la Sinodul de la Ierusalim din anul 50 (Faptele Apostolilor 15) și trebuie să țină cont de provocările actuale ale pluralismului religios, de o abordare teocentrică a teologiei, de o reflecție mai atentă asupra hristologiei și, nu în ultimul rând, de regândirea rolului și importanței misiunii creștine în întreaga lume. „Există în Biblie o înțelegere mai largă, mai generoasă și mai inclusivă a lui Dumnezeu și a căilor Lui decât ni se pare nouă. Există în Biblie o învățătură care ne va elibera de noi înșine și ne va permite să

trăim în comuniune cu alții”⁵.

În zilele noastre există o preocupare intensă în stabilirea relației dintre Biserica ortodoxă și lumea pluralistă în care trăiesc adepții ei, în sensul în care valorile ortodoxe bimilenare trebuie să fie mărturisite într-o societate multiculturală și plurireligioasă ce se află într-o continuă transformare. În acest sens se vorbește din ce în ce mai mult de o „teologie a limbajului” care nu îi sperie pe creștinii ortodocși, deoarece, în conversația cu cei de alte credințe și ideologii, se evidențiază faptul că „discursul despre pluralism este o oportunitate în descoperirea și promovarea adevăratei demnități a limbajului”⁶. În acest discurs, pluralismul nu trebuie văzut nici ca o ideologie și nici ca o nouă teologie universală sau ca o formă de relativism. În cele din urmă, „pluralismul este un proces dinamic prin care ne angajăm cu celălalt în și dincolo de diferențele noastre cele mai adânci”⁷.

Dacă privim cu atenție contextul în care mesajul Domnului nostru Iisus Hristos a fost propovăduit de Sfinții Apostoli, putem afirma că lumea în care s-a răspândit creștinismul a fost o lume pluralistă, cu o populație formată din mai multe neamuri ce trăiau împreună, cu o multitudine de limbi, cu o circulație liberă a cetățenilor Imperiului roman și cu noțiunea de egalitate între oamenii ce aparțin diferitelor religii păgâne. Astfel, „ecumenicitatea este în sângele ortodocșilor, care este purificat neîncetat de sângele lui Hristos, Izbăvitorul lumii. În locul unei mondializări care transformă popoare și oameni într-o masă utilă doar scopurilor economice ale unor oligarhii anonime, trăirea și viziunea ortodoxă propun și cheamă la efortul pentru o comuniune de iubire. A fi creștin autentic înseamnă a crede acolo unde totul pare fără speranță. Deoarece se sprijină pe certitudinea că, în cele din urmă, Altcineva reglează evoluția universului, «Cel ce este și Cel ce a fost și Cel ce vine, Cel Atotputernic» (Apoc. 1, 8). A fi creștin autentic înseamnă a trăi cu certitudinea că o comunitate mondială de iubire a persoanelor libere este idealul pentru care merită să lupti, înseamnă a acționa creator în spațiul propriu într-o perspectivă mondială și a răspunde responsabil datoriei concrete, având ca orientare și scop al vieții Infinitul – pe Dumnezeu Iubirii”⁸.

Perspectiva ortodoxă asupra rolului Sfintei Scripturi în cadrul dialogului interreligios

Pentru a înțelege fundamentele religioase ale dialogului interreligios din perspectivă ortodoxă trebuie analizate punctele doctrinare specifice

Ortodoxiei ce stau la baza realizării dialogului. În acest sens, Preasfințitul Anastasios Yannoulatos pune în strânsă legătură abordarea ortodoxă față de alte religii cu Triadologia, adică cu învățătura creștină despre Dumnezeu: Tatăl Creatorul, Fiul Mântuitorul și Duhul Sfânt Sfințitorul.⁹

În primul rând, trebuie cercetată Sfânta Scriptură pentru a descoperi baza dialogului interreligios. Există un singur Dumnezeu: „Căci Eu sunt Domnul Dumnezeu și nu este niciun Dumnezeu afară de Mine” (Isaia 45, 3), „Tată al tuturor, Care este peste toate și prin toate și întru toți” (Efeseni 4, 6). Existând un singur Dumnezeu, întreaga umanitate are origine comună „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu” (Facere 1, 27; 5, 1; 17, 26) și întreg pământul este plin de slava Sa: „Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot, plin este cerul și pământul de Slava Lui” (Isaia 6, 3).

În Vechiul Testament, Dumnezeu a încheiat mai multe legăminte cu umanitatea: cu Adam și Eva (Facere 3, 15), cu Noe (Facere 8, 9, 12), cu Avraam (Facere 12) etc. Pe de altă parte, sunt numeroase exemple în Sfânta Scriptură de oameni care au respectat poruncile divine, fără a fi evrei: Enoh, Melchisedec, Iov ș.a. Nu trebuie trecute cu vederea nici femeile de neam străin amintite în genealogia Mântuitorului Iisus Hristos: Tamar, Rahav, Rut și Batșeba (Matei 1).¹⁰ Se poate observa astfel că Dumnezeu este stăpânul întregului pământ: „Al Domnului este pământul și plinirea lui; lumea și toți cei ce locuiesc în ea” (Psalm 23, 1) pentru că „Împărat peste tot pământul este Dumnezeu” (Psalm 49, 8) și „Împărăția Lui peste toți stăpânește” (Psalm 102, 9). Acest adevăr este mărturisit și de profeți: „Aceasta e voia pe care a voit-o Domnul peste toată lumea, și aceasta este mâna întinsă peste toate neamurile lumii” (Isaia 14, 26), deoarece „de la răsăritul soarelui și până la apusul lui... numele Meu este slăvit printre neamuri, și în orice parte se aduce tămâie pentru numele Meu și jertfă curată, căci mare este numele Meu între neamuri, zice Domnul cel Atotputernic” (Maleahi 1, 11).

Un rol important în dialogul cu reprezentanții celorlalte religii îl ocupă evenimentul unic al Întrupării Cuvântului lui Dumnezeu. „Prin urmare, hristologia, și nu «religia comparată» trebuie să fie baza preocupărilor noastre. Interesul nostru primordial nu-l reprezintă «conferințele interreligioase» în sine; el trebuie să conștientizeze în prezența noastră împreună cu Hristos la lucrarea Sa continuă în mijlocul oamenilor de alte credințe religioase. Hristos ne scoate din izolarea proprie și ne pune într-o legătură intimă cu semenii noștri.”¹¹

În Evanghelia a patra, Sfântului Apostol Ioan notează: „Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi” (Ioan 1, 14) pentru că „Dumnezeu atât de mult a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață

veșnică” (Ioan 3, 16). După Învierea Sa din morți, Iisus Hristos primește „toată puterea în cer și pe pământ” (Matei 28, 18).

În Noul Testament, Dumnezeu a apreciat purtarea celor ce nu erau evrei și credința de care aceștia dădeau dovadă:

– *sutașul roman* – „Pe când intra în Capernaum, s-a apropiat de El un sutaș, rugându-L, și zicând: Doamne, sluga mea zace în casă, slăbănog, chinându-se cumplit. Și i-a zis Iisus: Venind, îl voi vindeca. Dar sutașul, răspunzând, I-a zis: Doamne, nu sunt vrednic să intri sub acoperișul meu, ci numai zi cu cuvântul și se va vindeca sluga mea. Că și eu sunt om sub stăpânirea altora și am sub mine ostași și-i spun acestuia: Du-te, și se duce; și celui alt: Vino, și vine; și slugii mele: Fă aceasta, și face. Auzind, Iisus S-a minunat și a zis celor ce veneau după El: Adevărat grăiesc vouă: la nimeni, în Israel, n-am găsit atâta credință” (Matei 8, 5-10);

– *femeia cananeeancă* – „Și ieșind de acolo, a plecat Iisus în părțile Tirului și ale Sidonului. Și iată o femeie cananeeancă, din acele ținuturi, ieșind striga, zicând: Miluiește-mă, Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este rău chinată de demon. El însă nu i-a răspuns niciun cuvânt; și apropiindu-se, ucenicii Lui Îl rugau, zicând: Slobozește-o, că strigă în urma noastră. Iar El, răspunzând, a zis: Nu sunt trimis decât către oile cele pierdute ale casei lui Israel. Iar ea, venind, s-a închinat Lui, zicând: Doamne, ajută-mă. El însă, răspunzând, i-a zis: Nu este bine să iei pâinea copiilor și s-o arunci câinilor. Dar ea a zis: Da, Doamne, dar și câinii mănâncă din fărâmiturile care cad de la masa stăpânilor lor. Atunci, răspunzând, Iisus i-a zis: O, femeie, mare este credința ta; fie ție după cum voiești. Și s-a tămăduit fiica ei în ceasul acela” (Matei 15, 21-28).

– în Faptele Apostolilor ni se relatează despre *credința lui Corneliu* – „Iar în Cezareea era un bărbat cu numele Corneliu, sutaș, din cohorta ce se chema Italica, cucernic și temător de Dumnezeu, cu toată casa lui și care făcea multe milostenii poporului și se ruga lui Dumnezeu totdeauna. Și a văzut în vedenie, lămurit, cam pe la ceasul al nouălea din zi, un înger al lui Dumnezeu, intrând la el și zicându-i: Corneliu! Iar Corneliu, căutând spre el și înfricoșându-se, a zis: Ce este, Doamne? Și îngerul i-a zis: Rugăciunile tale și milosteniile tale s-au suit, spre pomenire, înaintea lui Dumnezeu. Și acum, trimite bărbați la Iope și cheamă să vină un oarecare Simon, care se numește și Petru. El este găzduit la un om oarecare Simon, tăbăcar, a cărui casă este lângă mare. Acesta îți va spune ce să faci. Și după ce s-a dus îngerul care vorbea cu el, Corneliu a chemat două din slugile sale de casă și pe un ostaș cucernic din cei ce îi erau mai apropiați. Și după ce le-a istorisit toate, i-a trimis la Iope” (Faptele Apostolilor 10, 1-8).

Aceste mărturii ale credinței adevărate stau în

legătură cu faptul că „în orice neam, cel ce se teme de El și face dreptate este primit de El” (Faptele Apostolilor 10, 35), Dumnezeu nelăsându-Se fără mărturie în mijlocul oricărei seminții de pe pământ: „Dumnezeu cel viu, Care a făcut cerul și pământul, marea și toate cele ce sunt în ele, și Care, în veacurile trecute, a lăsat ca toate neamurile să meargă în căile lor, deși El nu S-a lăsat pe Sine nemărturisit, făcându-vă bine, dându-vă din cer ploi și timpuri roditoare, umplând de hrană și de bucurie inimile voastre” (Faptele Apostolilor 14, 15-17). Sfântul Apostol Pavel notase aceste lucruri în Epistola către Romani: „Căci, când păgânii care nu au Lege, din fire fac ale Legii, aceștia, neavând Lege, își sunt loruși lege, ceea ce arată fapta Legii scrise în inimile lor, prin mărturia conștiinței lor și prin judecățile lor, care îi învinovătesc sau îi apară în ziua în care Dumnezeu va judeca, prin Iisus Hristos, după Evanghelia mea, cele ascunse ale oamenilor” (Romani 2, 14-16).

Pornind de la aceste mărturii scripturistice ce se referă la revelația naturală și la crearea omului după chipul lui Dumnezeu, se poate afirma că „fiecare om de bună intenție și cu bunăvoință, care păstrează poruncile lui Hristos (precum: iubirea curată, smerenia, starea de iertare, slujirea dezinteresată), chiar și dacă nu are privilegiul de a cunoaște în mod direct misterul inexprimabil al tainei lui Hristos (...) acceptă în mod tainic pe Hristos-Logosul, Care este prezent în poruncă. Întrucât Dumnezeu este iubire, orice expresie a iubirii constituie o conformare automată cu voia Sa și cu poruncile Sale”.¹²

Un moment important în propovăduirea creștină către cei de alte religii este reprezentat de predica Sfântului Apostol Pavel în Areopag: „Și Pavel, stând în mijlocul Areopagului, a zis: Bărbați atenieni, în toate vă văd că sunteți foarte evlavioși. Căci străbătând cetatea voastră și privind locurile voastre de închinare, am aflat și un altar pe care era scris: «Dumnezeului necunoscut». Deci pe Cel pe Care voi, necunoscându-L, Îl cinstiți, pe Acesta Îl vestesc eu vouă. Dumnezeu, Care a făcut lumea și toate cele ce sunt în ea, Acesta fiind Domnul cerului și al pământului, nu locuiește în temple făcute de mâini, nici nu este slujit de mâini omenești, ca și cum ar avea nevoie de ceva, El dând tuturor viață și suflare și toate. Și a făcut dintr-un sânge tot neamul omenească, ca să locuiască peste toată fața pământului, așezând vremile cele de mai înainte rânduite și hotarele locuirii lor, ca ei să caute pe Dumnezeu, doar L-ar pipăi și L-ar găsi, deși nu e departe de fiecare dintre noi. Căci în El trăim și ne mișcăm și suntem, precum au zis și unii dintre poeții voștri: căci ai Lui neam și suntem. Fiind deci neamul lui Dumnezeu, nu trebuie să socotim că dumnezeirea este asemenea aurului sau argintului sau pietrei cioplite de meșteșugul și de iscusința omului. Dar Dumnezeu, trecând cu vederea

veacurile neștiinței, vestește acum oamenilor ca toți de pretutindeni să se pocăiască, pentru că a hotărât o zi în care va să judece lumea într-o dreptate, prin Bărbatul pe care L-a rânduit, dăruind tuturor încredințare, prin Învierea Lui din morți” (Faptele Apostolilor 17, 22-31).

Acest moment din activitatea Apostolului neamurilor reprezintă „un minunat exemplu de folosire a premiselor revelației naturale intuitive în scopul descoperirii adevărului ultim sau mai degrabă al înțelegerii celei mai adecvate a ceea ce este dat, dar, din pricina necunoașterii, este greșit interpretat”.¹³ În mijlocul învățaților atenieni, Apostolul neamurilor urmează îndemnul Mântuitorului Iisus Hristos: „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura!” (Marcu 16, 15). Astfel, îndemnul și argumentația Sfântului Apostol Pavel rămân punctele esențiale ale atitudinii noastre față de cei de alte religii: „Vă îndemn deci, înainte de toate, să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri pentru toți oamenii, pentru împărați și pentru toți care sunt în înalte dregătorii, ca să petrecem viața pașnică și liniștită într-o toată cuvioșia și buna-cuviință, că acesta este lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru, Care voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină. Căci unul este Dumnezeu, unul este și Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni: Omul Iisus Hristos, Care S-a dat pe Sine preț de răscumpărare pentru toți, mărturia adusă la timpul său” (I Timotei 2, 1-6).

Un capitol semnificativ în prezentarea importanței Triadologiei pentru dialogul interreligios este reprezentat de învățătura despre Duhul Sfânt, Care, la facerea lumii, „Se purta pe deasupra apelor” (Facere 1, 2). El este „Duhul sfințeniei, al puterii, al adevărului, al păcii și al dreptății” (Iezechiel 37, 1-14; Galateni 5, 22), Care suflă unde vrea (Ioan 3, 8). Astfel, Duhul Sfânt este prezent în lume, împărțându-Se întregii creații. „Nimic nu poate să limiteze strălucirea Duhului Sfânt. Oriunde este întâlnită iubirea, dreptatea, pacea și celelalte roade ale Sale (Gal. 5, 22), acolo distingem urme ale lucrării Sale. Și se pare că suficiente dintre aceste elemente sunt prezente în viața multor oameni care aparțin diferitelor religii”.¹⁴

Pornind de la învățătura despre Duhul Sfânt, trebuie analizate cu atenție și seriozitate mai multe probleme ce se ivesc în calea dialogului cu cei de alte religii. „Desigur, trebuie făcută mai întâi o distincție în ce privește lucrarea *exclusivă* și *inclusivă* a Duhului Sfânt. Atitudinea creștină față de celelalte credințe și religii poate fi diferențiată, dacă socotim adevărul lui Dumnezeu redus la limitele istorice ale Bisericii sau dacă acceptăm că adevărul Său e tot la fel de liber ca Duhul Său, totdeauna activ și acționând la toate popoarele”.¹⁵ Pnevmatologia trebuie pusă alături de

Hristologie și de Triadologie pentru a nu cădea în eroare de a confunda învățătura despre Duhul Sfânt cu alte idei și concepte străine și greșite.

Aceste precizări pot fi puse în legătură cu ceea ce s-a discutat la a șaptea Adunare Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor de la Canberra din anul 1991, pornind de la prezentarea profesoarei Chung Hyun Kyung de la Universitatea din Seul, Coreea de Sud. Tema generală aleasă pentru întâlnirea de la Canberra, preluată și de profesoara coreeană, a fost *Come, Holy Spirit – Renew the Whole Creation (Vino Duhule Sfinte – Reinnoiește întreaga creație)*. În invocarea pe care a făcut-o la începutul discursului său, Chung Hyun Kyung identifica pe Duhul Sfânt cu duhurile lui Agar (Facere 21, 15-21), al lui Urie (II Regi 11, 1-27), al fiicei lui Ieftae (Judecători 11, 29-40), cu cele ale copiilor uciși de Irod (Matei 2, 16-19), cu duhul Ioanei d'Arc, cu duhurile oamenilor care au murit în cruciade, ale celor omorâți în timpul erei colonialiste, cu duhurile victimelor holocaustului, cu duhurile celor de la Hiroshima și Nagasaki, cu duhurile femeilor coreene ucise în timpul celui de al doilea Război mondial, cu ale populației vietnameze ucise în timpul războiului, cu duhurile lui Mahatma Gandhi, Steve Biko, Martin Luther King Jr., Malcom X, Victor Jara, Oscar Romero și ale multor femei ce au murit în lupta de liberare și egalitate între oameni, cu duhurile celor uciși la Bhopal și Cernobâl sau ale celor uciși în războiul din Pacific sau din teritoriile Kwangju, Piața Tiananmen și Lituania. Mai multe decât atât, Duhul Sfânt a fost identificat cu duhul ploii, al pământului, al apei, cu duhul soldaților, civililor și cu cel al creaturilor marine, cu duhul lui Iisus, torturat și ucis pe cruce. În cele din urmă, Chung Hyun Kyung afirma că țara sa, Coreea, este țara spiritelor lui Han, realizând astfel o paralelă și, în același timp, o identificare între Duhul Sfânt și diferitele spirite tradiționale.¹⁶

Toate aceste afirmații au trezit nemulțumirea mai multor confesiuni creștine prezente la Adunarea de la Canberra, între care vocea ortodocșilor a fost cea mai autoritară. În textul reprezentantei din Coreea, ortodocșii au văzut o renunțare la învățătura creștină și o formă periculoasă de sincretism religios. Astfel, în răspunsul pe care reprezentanții Bisericilor ortodoxe l-au redactat pornind de la ceea ce s-a întâmplat în timpul Adunării, este menționat faptul că „ortodocși urmăresc cu interes, dar și cu o anumită neliniște, evoluțiile Consiliului Mondial al Bisericilor în legătură cu extinderea obiectivelor sale în direcția *relației cu alte religii*. Ortodocșii susțin inițiativele de dialog, în special cele ce urmăresc promovarea relațiilor de sinceritate, respect reciproc și cooperare umană cu vecinii de alte religii. Când dialogul are loc, creștinii sunt chemați să dea mărturie despre integritatea credinței lor. Un dialog autentic implică mari eforturi

teologice în a explica mesajul creștin în moduri care vorbesc către diferitele culturi ale lumii noastre. Toate acestea, oricum, trebuie să aibă la bază criteriul teologic care va defini limitele diversității. Credința biblică în Dumnezeu nu trebuie să fie schimbată. Definirea acestor criterii este o problemă de studiu teologic și trebuie să constituie prioritatea CMB în vederea lărgirii obiectivelor dorite. Astfel, este un semnal de alarmă faptul că ortodocșii au auzit unele prezentări asupra temei acestei adunări. Cu referire la tema adunării, ortodocșii încă așteaptă textele finale. Oricum, ei observă că unele persoane tind să afirme cu foarte mare ușurință prezența Duhului Sfânt în multe mișcări și evoluții fără discernământ. Ortodocșii doresc să sublinieze factorul păcatului și eroarea care există în fiecare acțiune omenească și separă Duhul Sfânt de acestea. Trebuie să ne ferim de tendința de a înlocui duhul «particular», duhul lumii sau alte duhuri cu Duhul Sfânt Care purcede de la Tatăl și Se odihnește peste Fiul. Tradiția noastră este bogată în a respecta culturile locale și naționale, dar găsim că este imposibil să se invoce duhurile «pământului, aerului, apei și creaturilor marine». Pnevmatologia este inseparabilă de Hristologie sau de doctrina despre Sfânta Treime mărturisită de Biserică ca bază a revelației divine.”¹⁷

În declarația semnată de Bisericile ortodoxe se subliniază ideea că dialogul cu alte religii nu trebuie să compromită identitatea CMB ca un Consiliu Mondial al Bisericilor creștine. Această declarație stă în legătură cu ceea ce se numește *ecumenism inter-religios (interfaith ecumenism)* sau *macroecumenism (wider ecumenism)* – larga deschidere către dialogul cu alte religii și tradiții culturale dincolo de creștinism. Implicarea și interesul reprezentanților Bisericilor ortodoxe în dialog s-au centrat, în primul rând, pe problemele înțelegerii, colaborării, libertății religioasă, grijii pentru minorități, înlăturării antisemitismului, promovării păcii etc., dar, pentru ca acestea să poată avea rezultate pe tărâm practic, trebuie mai întâi să se realizeze o colaborare mai bună între confesiunile creștine pentru a se creiona un mesaj comun și omogen al creștinilor către cei de alte religii.

Concluzii

În urma analizei bazelor scripturistice ale dialogului interreligios se ridică o altă problemă importantă ce așteaptă răspuns. Care este relația dintre Sfânta Scriptură și cultura unui popor în care Evanghelia a fost propovăduită? Cine primează în acceptarea și interpretarea mesajului lui Hristos?

Este cultura la fel de importantă ca Evanghelia, sau una se subordonează celeilalte? Deși răspunsurile n-au întârziat să apară, problema raportului dintre Evanghelia și cultură rămână de interes în orice perioadă de timp și în oricare teritoriu din lume. „Problema întâlnirii dintre Evanghelia și diversele culturi este la fel de veche ca și creștinismul. Pentru Biserica Ortodoxă în particular, a fost o parte integrală a dezvoltării istorice a teologiei, liturghiei, activității misionare și a ethosului ei”.¹⁸

Încă din ziua Cincizecimii, învățătura Evangheliei a fost proclamată în limbi diferite, unor popoare ce aveau tradiții culturale politeiste diferite. În cadrul întâlnirii dintre culturile lumii antice și Evanghelia Domnului Hristos, primele au fost transformate și transfigurate („încreștinate”) de Vestea cea Bună. Sfinții Părinți au fost cei care au făcut legătura între mesajul Mântuitorului Iisus Hristos și diferitele culturi ale popoarelor păgâne. Oricum, procesul îndelungat al întâlnirii dintre Evanghelia și culturile lumii „nu a fost unul ușor. El a creat tensiuni și dezbateri, chiar și între cei ce trăiau în cadrul aceluiași spațiu cultural”.¹⁹

Bisericile ortodoxe au fost mereu chemate să-și mărturisească tradiția în contexte geografice și istorice diferite: în teritorii ne-creștine, unde se manifesta o ostilitate față de Evanghelia; în teritorii democratice, în care egalitatea culturală și religioasă reprezintă temelia civilizației moderne și contemporane; în fostele țări majoritar ortodoxe, în care pluralismul religios își face simțită prezența; în teritorii „nefamiliare”, ca Asia și Africa, în care se întâlnește cu tradiții și culturi „străine”. În toate aceste situații concrete „Biserica este provocată să înțeleagă teologic cum situațiile particulare de viață și mărturisire afectează înțelegerea, aplicarea și proclamarea transformatoare creștină a Evangheliei. Relația dintre Evanghelia și cultură va fi înțeleasă diferit în fiecare din aceste contexte”.²⁰ Trebuie identificate elementele comune, astfel încât Evanghelia să se poată propovădui ținând cont de caracteristicile fiecărei tradiții, fără a se renunța la mesajul autentic și transformator al Domnului Hristos. În toate aceste abordări trebuie să se țină cont de faptul că Dumnezeu este prezent în întreg Universul, iar mântuirea este oferită tuturor ca dar.

În același timp, trebuie subliniat faptul că Duhul Sfânt, Duhul Adevărului, a Treia Persoană a Sfintei Treimi, este prezent în lume și ne conduce pe fiecare spre Împărăția Tatălui ceresc, Părintele tuturor. Astfel, „noua expresie contextuală a Evangheliei trebuie să aibă aceeași orientare ca Tradiția apostolică și patristică. Ca un act al Duhului Sfânt, această teologie trebuie să împuternicească poporul lui Dumnezeu să experimenteze comuniunea cu El, conducându-l spre o întâlnire și, în cele din urmă, spre o unire vie cu

Domnul Iisus Hristos. O teologie contextuală este o expresie autentică a Evangheliei atunci când se referă la viața liturgică a Bisericii și conduce poporul său la doxologie. O asemenea comunitate de oameni își extrage identitatea nu dintr-o cultură particulară și nici din timpul trecut sau din cel prezent, ci din viziunea unui cer și a unui pământ nou pe care Dumnezeu le-a promis poporului Său și le-a făcut prezente în Domnul înviat, Iisus Hristos. Este Împărăția ce va să vină a Domnului, care determină toate culturile să recunoască limitele lor și le deschide spre reînnoire prin Harul lui Dumnezeu”.²¹

Note:

1. Hans-Ruedi Weber, *Bible, its role in the Ecumenical Movement*, în *Dictionary of the Ecumenical Movement*, Edited by Nicholas Lossky, José Míguez Bonino, John Pobee, Tom F. Stransky, Geoffrey Wainwright, Pauline Webb, Geneva, WCC Publications, 2002, pp. 108-112.
2. Wesley Ariarajah, pastor în Biserica metodistă din Sri Lanka, a fost director al Departamentului interreligios în cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor - CMB (*World Council of Churches - WCC*).
3. Wesley Ariarajah, *The Bible and People of Other Faiths*, Geneva, World Council of Churches Publications, 1985.
4. *Ibidem*, p. 57.
5. *Ibidem*, p. 71.
6. Archbishop Demetrios of America, *The Orthodox Churches in a Pluralistic World. An Ecumenical Conversation*, în *The Orthodox Churches in a Pluralistic World. An Ecumenical Conversation*, Edited by Emmanuel Clapsis, Geneva, WCC Publications, Brooklin, Massachusetts, Holy Cross Orthodox Press, 2004, p. 2.
7. Diana L. Eck, *The Christian Churches and the Plurality of Religious Communities*, în *The Orthodox Churches in a Pluralistic World. An Ecumenical Conversation*, p. 19.
8. Anastasios Yannoulatos, *Ortodoxia și problemele lumii contemporane*, Traducere de Drd. Gabriel Mândrila, Pr. prof. dr. Constantin Coman, București, Editura Bizantină, 2003, p. 237 (ed. engl.: Archbishop Anastasios Yannoulatos, *Facing the World. Orthodox Christian Essays on Global Concerns*, Geneva, WCC Publications, 2003, p. 199).
9. *Ibidem*, pp. 167-184 (ed. engl.: pp. 139-153).
10. Pr. Lect. Dumitru Abrudan, *Creștinismul și mozaismul în perspectiva dialogului interreligios* (Teză de doctorat în teologie), în *Mitropolia Ardealului*, Nr. 1-3/1970, pp. 59-177; Pr. Dr. Nicolae Neaga, *Personalități feminine în epoca Vechiului Testament*, în *Mitropolia Ardealului*, Nr. 9-10/1959, pp. 658-691.
11. Pr. Nicolae Achimescu, *Religii în dialog*, Iași, Editura

Trinitas, 2006, p. 19.

12. Anastasios Yannoulatos, *op. cit.*, p. 181 (ed. engl.: p. 150).

13. Pr. Nicolae Achimescu, *op. cit.*, p. 63.

14. Anastasios Yannoulatos, *op. cit.*, p. 180 (ed. engl.: 149).

15. Pr. Nicolae Achimescu, *op. cit.*, p. 32.

16. Chung Hyun Kyung, *Come, Holy Spirit – Renew the Whole Creation*, în *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices*, Edited by Michael Kinamon and Brian E. Cope, Geneva, WCC Publications, 1997, pp. 231-237.

17. *Orthodox Reflections, WCC Assembly, Canberra, 1991*, în *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices*, pp. 237-238. Textul integral semnat de Bisericile ortodoxe se găsește în *Orthodox Visions on Ecumenism. Statements, Messages and Reports on the Ecumenical Movement. 1902-1992*, Compiled by Gennadios Limouris, Geneva, WCC Publications, 1994, pp. 177-179.

18. Ioan Sauca, *Introduction*, în: *Orthodoxy and Cultures. Inter-Orthodox Consultation on Gospel and Cultures*, Edited by Ioan Sauca, Geneva, WCC Publications, 1996, p. 1.

19. *Ibidem*.

20. Emanuel Clapsis, *Gospel and Cultures – an Eastern Orthodox Perspective*, în: *Orthodoxy and Cultures. Inter-Orthodox Consultation on Gospel and Cultures*, p. 6.

21. *Ibidem*, p. 25.

Bibliography:

Abrudan, Pr. Lect. Dumitru, *Creștinismul și mozaismul în perspectiva dialogului interreligios* (Teză de doctorat în teologie). În: *Mitropolia Ardealului*, Nr. 1-3/1970, pp. 59-177. Achimescu, Pr. Nicolae, *Religii în dialog*. Iași, Editura Trinitas, 2006.

Ariarajah, Wesley, *The Bible and People of Other Faiths*, Geneva, World Council of Churches Publications, 1985.

Clapsis, Emanuel, *Gospel and Cultures – an Eastern Orthodox Perspective*. În *Orthodoxy and Cultures. Inter-Orthodox Consultation on Gospel and Cultures*, Edited by Ioan Sauca, Geneva, WCC Publications, 1996, p. 6-25.

Demetrios of America, Archbishop, *The Orthodox Churches in a Pluralistic World. An Ecumenical Conversation*. În: *The Orthodox Churches in a Pluralistic World. An Ecumenical Conversation*, Edited by Emmanuel Clapsis, Geneva, WCC Publications, Brooklin, Massachusetts, Holy Cross Orthodox Press, 2004, pp. 1-10.

Eck, Diana L., *The Christian Churches and the Plurality of Religious Communities*. În: *The Orthodox Churches in a Pluralistic World. An Ecumenical Conversation*, Edited by Emmanuel Clapsis, Geneva, WCC Publications, Brooklin, Massachusetts, Holy Cross Orthodox Press, 2004, pp. 11-21.

Kyung, Chung Hyun, *Come, Holy Spirit – Renew the Whole Creation*. În: *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices*, Edited by Michael Kinamon and Brian E. Cope, Geneva, WCC Publications, 1997, pp. 231-237.

Neaga, Pr. Dr. Nicolae, *Personalități feminine în epoca Vechiului Testament*. În: *Mitropolia Ardealului*, Nr. 9-10/1959, pp. 658-691.

Orthodox Reflections, WCC Assembly, Canberra, 1991, în: *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices*, Edited by Michael Kinamon and Brian E. Cope, Geneva, WCC Publications, 1997, pp. 237-238.

Orthodox Visions on Ecumenism. Statements, Messages and Reports on the Ecumenical Movement. 1902-1992, Compiled by Gennadios Limouris, Geneva, WCC Publications, 1994, pp. 177-179.

Sauca, Ioan, *Introduction*. În: *Orthodoxy and Cultures. Inter-Orthodox Consultation on Gospel and Cultures*, Edited by Ioan Sauca, Geneva, WCC Publications, 1996, pp. 1-5.

Yannoulatos, Archbishop Anastasios, *Facing the World. Orthodox Christian Essays on Global Concerns*, Geneva, WCC Publications, 2003.

Yannoulatos, Anastasios, *Ortodoxia și problemele lumii contemporane*, Traducere de Drd. Gabriel Mândrilă, Pr. prof. dr. Constantin Coman, București, Editura Bizantină, 2003.

Weber, Hans-Ruedi, *Bible, its role in the Ecumenical Movement*. În: *Dictionary of the Ecumenical Movement*, Edited by Nicholas Lossky, José Míguez Bonino, John Pobee, Tom F. Stransky, Geoffrey Wainwright, Pauline Webb, Geneva, WCC Publications, 2002, pp. 108-112.

Acknowledgment

Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/159/1.5/S/133255, proiect strategic ID 133255 (2014), cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.